

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Qvæstio XIII. De nominibus Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

Paradisus ad
quæ Paulus
fuit raptus,
quisna fue-
rit.

videntiam diuinam essentiam, fuisseque inter illos: non tamen vidisse diuinam essentiam. Interdum enim viatores maximè familiares, atque amici Dei euehantur in aspectum beatorum, interim illis non ostensa diuina essentia per claram visionem. Nominè autem tertij cæli, vel intelligit Paulus cælum empyreum, eò quòd in Scriptura trium cælorum fit mentio, aërei videlicet, firmamenti, & cæli, vbi videtur Deus, quod est empyreum, vel intelligit Angelos tertie Hierarchie, ad quorum consortium raptus sit, vel Angelos tertij ordinis: Alij alias tradunt interpretationes, quas videre poteris apud D. Thomam 2.2. quæst. 175. art. 3. ad quartum.

Ad secundū. Ad secundum dicendum est, infra visionem beatificam, sæpè Deum multa ineffabilia hominibus reuelare.

Ad tertium. Ad tertium dicendum est, in apparitione illa, de qua Actorum 26. est sermo, Paulum vidisse Christum mortuis suscitatum ac gloriosum, quem viderat prædicantem, & fortè morientem: atque huius rei potissimum fuisse constitutum testem, aliarumque quas tunc viderat: non tamen mysterij sanctissimæ Trinitatis, quasi illius esset testis oculus. Verisimile autem est, raptum Pauli vsque ad tertium cælum non fuisse tunc, sed vel postea in illo triduo, quando neque comedit neque bibit, vel paulò post. Quando enim Christus illi apparuit, dum iret Damascum, socij audiebant vocem loquentis cum Paulo, & responsa Pauli, neque est probabile Paulum potuisse dubitare, an tunc sua anima fuerit in corpore, vt de eo dubitabat pro tempore sui raptus in tertium cælum.

Ad quartū. Ad id verò, quod vltèrius additur, iam explicatum est, loca illa argere etiam de Paulo: maximè quia, cum dubius esset de sua anima, vtrum in corpore fuerit, numquam asseruisset nullum hominum vidisse Deum. Rationibus etiam ostensum est, raptum illius non fuisse visionem diuinæ essentia. Expositio autem ea locorum illorum, quòd intelligantur de homine, ad eum sensum viuente vita animali, quòd vtatur sensibus, planè vim infert Scripturæ, vt intuenti est manifestum.

Ad quintū. Ad id denique, quòd de maiori manifestatione Dei in noua lege additur, dicendum est, id quidem verissimum esse: sed non necessariò inde sequi, Paulum diuinam essentiam in raptu intutum fuisse.

Qui verò propter authoritatem Augustini & D. Thomæ, quibus non resagant Gregorius, voluerit defendere Paulum vidisse diuinam essentiam, exponat loca citata Scripturæ sacrae eo modo, quo supra diximus ab eisdem Patribus exponi. Atque ad illud Pauli, *Quem nullus hominum vidit*, respondere poterit, intelligendum esse, viribus naturæ: subiungit enim Paulus, *sed neque videre potest*, quod intelligendum est, viribus naturæ. Quamquam aptior fortè expositio sit, vt intelligatur, lege ordinaria.

Moyse &
Paulum vi-
disse diuinam
essentiam, qua
ratione de-
fendendum.

ARTICVLVS XII.

Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.

DIVI Thomæ conclusio est. Per solam rationem naturalem Deum videre non possumus: per effectus tamè illius possumus prædicata aliqua de eo cognoscere. Vtraque pars est de fide. Prima ostensa est art. 4. Secunda verò manifesta est ex illo ad Romanos 1. *Inuisibilia Dei, à creatura mundi, per ea, quæ facta*

A sunt intellecta, conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Quæ hoc loco dici poterant, dicta sunt art. 4. & quæst. 2. art. 3. & 2. Metaphysicæ, aliquid præterea addemus quæst. 13. sequenti.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei, quam ea, quæ habetur per rationem naturalem.

AFFIRMAT conclusio D. Thomæ. Ex eoque est satis manifesta, quòd cognitio de Deo, quæ est per lumen supernaturale gratiæ euehit ad esse supernaturale, & supponit ac perficit cognitionem naturalem Dei, & insuper extendit cognitionem, quæ de Deo habetur, ad ea ad quæ non pertingit lumen naturale, vt pote ad mysterium sanctissimæ Trinitatis, &c. Quare cum lumen supernaturale nobilitate sua multum superet lumen naturale, fit, vt cognitio de Deo per gratiam altior excellentiorque sit cognitione naturali. Quoad modum tamen, quatenus scilicet id cognitionis, cognitio verò naturalis de Deo euidenter esse potest, nullum est incommodum, quòd cognitio naturalis cognitionem supernaturalem excedat, vt rectè hoc loco notat Caietanus.

QVÆSTIO XIII.

De nominibus Dei.

QVONAM pacto quæstio hæc cum præcedentibus cohæreat, initio 12. quæstionis explanatum est. Illud verò animaduertendum est, inter nomina, quæ Deo tribuuntur, quædam esse quæ ei conueniunt, quatenus est Deus vnus secundum essentiam. Atque hæc magna ex parte solo lumine naturali cognosci possunt Deo conuenire. Alia verò esse, quæ ei conueniunt, quatenus Trinus est in personis, vt quòd sit Pater, quòd generet Filium, &c. Atque hæc omnia supernaturali reuelatione indigent, vt cognoscamus ea Deo conuenire. Solum verò disserit D. Thomas hoc loco de nominibus prioris generis: nondum enim ad explicationem mysterij sanctissimæ Trinitatis accedit, sed de Deo, quatenus Deus est, disputat.

DISPVATIO I.

De variis generibus nominum quæ Deo conueniunt, & vtrum in hac vita conceptum absolutum simplicem ac proprium Dei efformare possimus.

EX dictis q. 2. in calce articuli 3. facillè erit intelligere tria esse nominum genera, quæ in significatione propria, hoc est, non translaticia, Deo conueniunt: id quod D. Thomas innuit articulo 2. sequenti, atque ex Dionysio de diuinis nominibus tradunt Scholastici in 1. dist. 22. vbi de hac re disseritur. Vt enim q. præcedente articulo 12. D. Thomas docuit tria sunt prædicatorum genera, quæ, vel solo lumine naturali ducti, cognoscere possumus Deo conuenire. Primum est eorum, quæ ad causalitatem Dei erga res creatas attinent. Secundum eorum, quæ ad differentiam Dei à creaturis spectant. Tertium perfectionum, quæ ex creaturis ipsis, effectibusque

Trium nominum
genera de
Deo dicuntur.

būsq̄e Dei colliguntur Deo formaliter conuenire, ac longè excellentiori eminentiorique modo, quàm creaturis conueniant.

Nomina Dei ad causam spectantia.

luxta hæc ergo, primum genus diuinorum nominum est eorum, quæ significant aliquid ad causalitatem diuinam spectans, cuiusmodi est causa, exemplar, finis, creans, gubernas, dominus (relatio namque dominij in Deo efficientiam, qua res creatas efficit, consequitur) & comparatione effectuum supernaturalium, iustificas, remunerans, &c. Secundum genus est eorum, quæ significant ea, quæ ad differentiam Dei à creaturis pertinent, hoc est, quæ à Deo remouent imperfectiones creaturarum, vt infinitus, simplex, mutationis expertus, &c. Hæc verò duo nomina genera formali significatione non significant reale aliquid, quod in Deo sit, sed vel significant negationem, vel relationem rationis, vel actionem ad extra, aut aliquid simile, quod denominatione extrinseca de Deo dicitur, vt creans, cõseruans, iustificans, remunerans, &c. Tertium genus est eorum nominum, quæ perfectionem realem in Deo formaliter existentem formali sua significatione significant, qualia sunt, hæc nomina, substantia, essentia, sapientia, intellectus, voluntas, & alia, quibus ea attributa realia significantur, quæ ex rebus ipsi creatis, pulchritudineque, ac ordine totius vniuersi questione secunda articulo tertio atque in decursu huius primæ partis ostendimus Deo formaliter conuenire. Hæc, quod attinet ad primum eorum, quæ proposita sunt.

Nomina à Deo accepta, quæ creaturarum reuerentia.

Nomina à Deo accepta, quæ creaturarum reuerentia.

Conceptus diuinitatis Dei proprii formæ possumus in hac vita.

Quod verò attinet ad secundum, quod proponimus, cum ea, quæ nominibus primi & secundi generis significatione formali significantur, vel entia rationis sint, vel certè accidentaria, atque extrinseca predicatione de Deo dicantur, notissimum est concipi non posse conceptu, qui Deo conueniat, & absolutus comparatione illius sit, sed solum conceptu connotatiuo: quo pacto nullus est, qui neget nos formare posse in hac vita conceptum, qui soli Deo conueniat, illique proinde proprius sit. Hoc modo de Deo concipimus, esse infinitum, creare & iustificare, quæ omnia notissimum est illi soli conuenire. Solum ergo est dubium de perfectionibus, quæ nominibus tertij generis significantur, vt sunt substantia, sapientia, intellectus, voluntas, &c. quæ cum sint de intrinseca ratione Dei, imò omnes sint ipse Deus, si apprehendantur, vtique conceptus, quo apprehenduntur, siue is concretus, siue abstractus sit, erit absolutus & non connotatiuus comparatione Dei. Dubium ergo est, vtum aliqua earum perfectionum viribus naturæ apprehendi à nobis possit conceptu, qui ita simplex sit, vt non contineat etiam conceptum alicuius negationis, aut relationis, vel alterius rei creatæ, quo restringatur vt fiat proprius Dei, hoc est, nulli alteri conueniens: ad quod planè necessarium erit, vt apprehendatur quoad esse proprium & peculiare, quod talis perfectio habet in Deo, & non quoad esse tantam analogum commune Deo & creaturis.

Ad hoc ergo dubium respondendum est cum Capreolo in 1. dist. 22. quaest. 1. concl. 4. & cõmuni aliorum Theologorum sententia, partim in prologo sententiarum, partim dist. 3. eiusdem libri, id nulla ratione esse posse. Cum enim Deum in hac vita non amplius cognoscamus, quàm ope phantasmatum rerum creaturarum in notitiam illius possimus assurgere, phantasmata verò, & notitiæ creaturarum, cum sint similitudines rerum à perfectionibus diuinis infinite deficientium, ducere nos non possint in cognitionem esse proprii perfectionum

Molina in D. Thom.

Conceptus ab illis similes autque alio quodam modo, Deo proprii formæ non possunt in hac vita.

diuarum, quod proinde necesse est, vt infinite ipsi creaturis sit dissimilis, sit, vt nullum conceptum absolutum, simplicem, ac proprium Dei, alicuiusve perfectionis diuinæ viribus naturæ effingere possimus in hac vita, sed solum conceptus simplices, absolutos, analogos, communes perfectionibus creatis & increatis, qui potius perfectionibus creatis, ex quibus desumuntur, quàm increatis similes sunt. Quo fit, vt Deum in hac vita conceptu quidditatiuo ipsi proprio viribus naturæ concipere nequeamus. Si ergo, vel substantiam diuinam, vel sapientiam, aut aliquam aliam perfectionem diuinam conceptu Deo proprio in hac vita apprehendamus, ille necessariò erit complexus, vt si conceptu analogo, substantiæ, aut sapientiæ, communi Deo & creaturis, adiungamus conceptum negationis, aut alterius rei ex earum numero quæ nominibus primi aut secundi generis significantur: verbi gratia, si concipiamus substantiam infinitam, substantiam habentem esse à se, hoc est, non ab alio, substantiam causam rerum omnium, &c.

Perfectionem Deo propriam concipere non possumus nisi conceptu complexo.

DISPUTATIO II.

Utrum nomen à nobis impositum possit aliter significare rem aliquam, quàm à nobis res illa concipiatur.

Artem negantem videtur in nuere satis aperte D. Thomas hoc loco, nempe nomen à nobis impositum, neque aliter, neque distinctiùs posse rem significare, quàm res illa à nobis concipiatur. Idem affirmant Durandus in 1. d. 22. q. 1. Capreolus ibidem conclusione 4. & in solutionibus argumentorum, Caieta. hoc loco, & Ferraricus. 1. contra gentes c. 30.

Partem negantem quæ amplectitur.

Potest verò probari, quoniam ex Aristotele 1. de interpretatione, nomina sunt signa conceptuum, & idèd cuique nomini vocali responderet in mente nomen mentale: ergo nomen vocale à nobis impositum, neque aliter, neque distinctiùs potest rem aliquam significare, quàm res illa à nobis concipiatur.

Probatur.

Contrariam sententiam sequuntur Scotus & Gabriel in 1. d. 22. q. 1. Ochamus, & quidam alij, quæ probant, quoniam nos non concipimus naturam diuinam secundum se purè, atque secundum propriam suam rationem formalem, sed concipimus eam vel conceptu connotatiuo, qui dum formaliter significat in concreto negationem, relationem, vel actionem ad extra illi propriam, supponit pro illa vel conceptu complexo, substantiæ videlicet iuncto alio connotatiuo negationis, relationis aut actionis illi propriæ, quo conceptus substantiæ restringitur ad substantiam propriam Dei, vt disputatione præcedente ostensum est: at hoc nomen, Deus, à nobis impositum significat præcisè rationem formalem naturæ diuinæ secundum se, cui conuenit illa negatio, relatio, aut actio, non verò permixtîm significat negationem, relationem, aut actionem: ergo nomen à nobis impositum potest aliter, & distinctiùs significare rationem aliquam formalem, quàm ratio illa à nobis concipiatur. Confirmatur, quoniam nos concipimus esse rationem quamdam formalem, cui conuenit esse primum principium, esse à se, & esse infinitam: non tamen concipimus illam secundum se ipsam, neque scimus quid in se ipsa sit: ergo pro libertate arbitrij nostri possumus imponere nomen ad illam, quæ esse concipimus, præcisè significandam, quicquid ea in se sit, quod dum in hac vita sumus, penitus ignoramus: quæ de causa sæpè D. Thomas docet, nos de Deo scire in hac vita quod sit,

Affirmantem qui amplectantur.

Nomen à nobis Deo impositum aliter potest esse significare, quàm à nobis concipiatur.

N non

non verò quid sit: ergo potest nomen aliter, & distinctius significare rem in se, ex nostra impositione, quam res significata à nobis concipiatur. Confirmatur rursus, quoniam hoc nomen, lapis, reuera solam naturam lapidis significat, præciliam ab omnibus suis accidentibus: tamen probabile est neminem habere hodie proprium conceptum naturæ lapidis (saltem ego id de me ingenuè fateor) sed solum scimus esse naturam quandam, intra accidentia lapidis latentem, quæ ea sustentat, quam hæcenus non cognoscimus quidditatiuè, nec etiam secundum seipsam attingimus, & quam lapidem appellamus: possumus ergo aliter & distinctius rem aliquam significare, quam illa à nobis concipiatur. Adde, quòd hæc nomina Michaël, Gabriel, Raphael, reuera substantias singulares Angelicas significant, vt omnes concedunt: & tamen res singulares illis significatas concipere, vt in se ipsis sunt non valeamus, sed solum ex Scripturis scimus eas esse, ignorantes interim, quæ & qualia supposita sint.

Prima conclusio.

Ex his duabus sententiis posteriori mihi magis placet. Possumus tamen eas inter se his duabus conclusionibus conciliare. Prima sit. Nullum nomen potest in hoc sensu aliter nobis rem aliquam significare, quam illam concipiamus, quasi audito illo nomine deueniamus in aliam notitiam, & significatæ, ab ea, qua illam concipimus. Hæc est notissima, quia dato opposito, conciperemus, rem aliter, quam illam concipiamus, quod contradictionem implicat. Audito ergo hoc nomine, Deus, licet sciamus significare rationem illam formalem, quæcumque illa sit, cui accidit, vt sit principium omnium, esse non ab alio, &c. non tamen formamus conceptum illius, vt in se est, sed conceptum complexum, vt dictum est, substantiæ videlicet cum aliquo alio connotatiuo ex iis, quæ illi propria sunt, indifferenter tamen siue primi principij, siue infiniti, siue existentis ex se, &c. Cum enim nomē, Deus, nihil illorum significet sed rem ipsam, quam aliter non valeamus concipere, nisi sub aliqua illarum affectionum indifferenter, vtique indifferenter restringimus conceptum substantiæ ad conceptum substantiæ diuinæ (quam solam nomen significat) aliquo illorum conceptuum, qui illi sunt proprii.

Dei quæ ratione non sit nomen dicaturque ineffabile.

Ex his patet, licet nomen, Deus, significet naturam diuinam in se, nobis tamen in hoc sensu, eam non significare, quod non efficit, vt in conceptum illius secundum se deueniamus. Quo pacto intelligendus est Dionysius primo capite de diuinis nominibus, hoc loco à D. Thoma in primo argumento citatus, quando ait, Dei non esse nomen quod scilicet Deum ipsum significet nobis, vt est in se, quasi per illud possimus venire in notitiam Dei vt est in se: ea enim ratione Deus à Sanctis dicitur esse ineffabilis. Quando verò 2. cap. cœlestis Hierarchiæ (vt citatur à D. Thoma artic. 3. argumento 2.) ait: nomina hæc, sapiens, bonus, &c. verius remoueri à Deo, quam de eo predicari, id est: quia sapientia in commune, quam audito hoc nomine, sapiens, ad similitudinem sapientiæ creatæ concipimus, verius remouetur à Deo, quam ei tribuatur: quippe cum supereminentiùs, & altiori per infinitum interuallum sapientia Deus sit sapiens, quam res creatæ. Item quia eiusmodi nomina significant formam quasi alteri adiacentem, quod tamen cum simplicitate diuina non quadrat. Atque eisdem de causis capite vltimo mysticæ Theologiæ negat, Dei esse nomen, aut aliquod eorum nomen, quæ ei tribuimus, illi conuenire. Eisdemque de causis Augustinus 5. de Trinitate capite 10. explicatis aliquibus nominibus, quæ Deo, non translatiue, sed propriè

conueniunt, addit. Si tamen de illo propriè aliquid dicit ore hominis potest. Quando verò Augustinus 7. de Trinitate ait, Deus verius cogitatur, quam dicitur, & verius est quam cogitatur, intelligit priorem partem, quoniam Sancti, qui sapientia infusa extraordinario quodam modo diuinitus illuminantur, non inueniunt nomina, quibus expriment aliis conceptus, quos de Deo habent. Posterior verò pars perspicua est. Iuxta conclusionem propositam vera est prior sententia, ab eaque posterior non dissentit. Vt tamen verum fatear, nescio an id intenderint autores omnes illius, an potiùs contrarium conclusionis sequentis.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio. In hoc sensu nomina à nobis imposita possunt aliter & distinctius significare rationem aliquam formalem, quam ratio illa à nobis concipiatur, quòd possumus imponere nomen ad significandum rationem aliquam formalem purè & in seipsa, quam scimus quidem esse, at vt est in seipsa, & vt nomine à nobis imposito significatur, concipere penitus non valeamus. Hæc conclusionem probant argumenta quæ in confirmationem secundæ opinionis cōfecimus: & planè D. Thomas ab ea non videtur dissentire, vt patet artic. 2. ad 2. & clariùs articulo 8. vbi ait: Licet nomen, Deus, iuxta Dionysium & Damascenum lib. 1. fidei orthodoxæ cap. 12. impositum sit ab aliqua proprietate diuina, nempe à prouidentia, sicut lapis à ledendo pedem, non est tamen nomen proprietatis, sed solius naturæ: clarum est autem nos non concipere solam, & nudam naturam diuinam. Idem innuit articulo 9.

Ad argumētum parit negantū. Nomen vocali nō semper respicit in mente eorum eodem modo significans.

Ad argumentum ergo prioris opinionis dicendum est, licet nomina vocalia eatenus sint signa conceptuum, quatenus ex conceptu, quem ego formo audito nomine vocali, colligo similem, aut ferè similem conceptum habuisse hominem qui tale nomen loco rei significatæ protulit: non tamen semper esse necesse (licet vt plurimum ita contingat) vt respondeat nomen mentale eodem modo significans, quo nomen vocale. Nomen enim vocale, equiferus, vnica significatione significat equum ferum, & ob id, est incomplexum nomen, computaturque inter nomina ab Aristotele 1. de interpretatione cap. de nomine definito: ei tamen in mente, vt ibidem ostendimus, non respondet, nisi oratio quædam: neque enim totum hoc, equus ferus, apprehendi potest immediatè vnico conceptu prædicamentorum, atque primò diuersæ, quæ eodem conceptu apprehendi nequeunt. Pari ratione quamuis nomen vocale, Deus, incomplexum sit, remque simplicem significet, nullum est incommodum, quòd quia rem illam apprehendere non valeamus nisi conceptu complexo, in mente nostra ei oratio respondeat, qua à nobis res illa, vt in hac vita possumus, apprehendatur. Dixi paulò superioris: ex conceptu, quem ego formo, audito nomine vocali, me colligere similem, aut ferè similem habuisse conceptum eum, qui tale nomen loco rei significatæ protulit: quoniam quando nomina imponuntur ad significandum rem aliter, ac res illa à nobis valeat concipi (quod rarò euenit, neque talis euentus, vt pote rarò contingentis, rationem habuit Aristoteles, dum voces docuit signa esse conceptuum) necesse non est, vt semper is, qui tale nomen loco rei protulit, conceptum omnino similem meo ea de re formauerit, eò quòd res illa concipi valeat conceptu communi, restricto conceptu connotatiuo huius, vel illius proprietatis indifferenter, vt explicatum est: & ob id tunc satis est, quòd ex conceptu, quem ego formo, colligant

colligam eum, qui tale nomen protulit, similem, aut quasi similem conceptum ea de re effinxisse.

Cur nomina abstracta in modo significandi deus non se habeat.

Circa reponsonem ad secundum Diui Thomae notandum est, in eo sensu nomina abstracta significare formas seu naturas tamquam id, quod aliquid est tale, quod licet significant formas non vt alteri adiacentes, sed secundum se ipsas praecise, atque adeo ad modum per se stantium, vt dici consuevit: at tamen non denotant subsistentiam in illis ex modo, quo eas significant, sed significant eas apte, vt per eas aliquid sit tale, quaerendumque restat de subsistente, quod per eas formaliter sit tale, vt de subsistente quod sit albedine album, humanitate homo, Deitate Deus, &c. Omnis namque forma non habens subsistentiam in se ipsa, est in aliquo subsistente, quod est per eam tale. Quia ergo nomina abstracta, quae tribuimus Deo, vt Deitas, sapientia, &c. non denotant subsistentiam in suis significatis, sed modo explicato significant formas tamquam id, quo aliquid est tale: concreta vero quae denotant subsistentiam, vt Deus, sapiens, &c. significant per modum cuiusdam compositionis, quasi Deitate, aut sapientia, vt forma aliquo modo distincta, sit Deus, aut sapiens, merito ait Diuus Thomas, tam concreta, quam abstracta in suo modo significandi deficere a modo, quem Deus in se habet.

A Deo conueniunt, sed de nominibus tertij generis, quae substantialiter de Deo dicuntur, significantque vnam simplicissimam rationem formalem, quae simul est Deitas, bonitas, sapientia, intellectus, voluntas, &c.

Responso est, eiusmodi nomina non esse synonyma. Rationem reddit D. Thomas, quoniam licet significant eandem simplicissimam rem, atque rationem formalem, exprimunt tamen distinctos conceptus, quos de illa formamus: vt autem nomina, nobis saltem, synonyma non sint, satis est, si significant rem, vt apprehensam alio atque alio conceptu.

Nomina tertij generis, non sunt synonyma.

B Reddit vero elegantissimam rationem D. Thomas, quare cum in Deo omnia attributa sint vnica simplicissima ratio formalis, alium tamen conceptum formemus sapientiae, alium bonitatis, & ita de ceteris attributis. Ea vero est, quia intellectus noster ea, quae sunt in Deo, ex his quae sunt in rebus creatis concipit, vt sapientiam diuinam ex creatura, & ita de ceteris: at vero sicut diuersae perfectiones rerum creaturarum sunt vnite in Deo tamquam in causa, huiusmodi earum adaequate, & plane imitatur perfectionem diuinam: sic illi diuersi conceptus proportionati perfectionibus rerum creaturarum, quos de Deo formamus: significant quidem vnam simplicissimam perfectionem Dei, quam nullus eorum adaequate, & vt est in se significat ac representat.

Attributorum, cum in Deo sint vnica simplicissima ratio cur distinctos conceptus formemus.

C Quare beati, qui Deum concipiunt, vt est in se, vtique neque formant, neque formare possunt distinctos conceptus intuituos attributorum diuinorum, sed vnum tantum simplicissimum conceptum, & ob id nomina attributorum diuinorum apud eos synonyma sunt, imò potius sunt tantum vnum nomen, iuxta illud Zachariae 14. *In die illa erit Dominus vnus.* & erit nomen eius vnum (tamen alij ea ratione intelligant futurum nomen Domini vnum, tempore de quo ibi loquitur Propheta, quia cessabunt idola, veneratioque falforum Deorum, omnesque vnum tantum Deum verum agnoscent.) Atque hoc affirmat Diuus Thomas primo contra gentes cap. 31. tamen oppositum hoc loco innuat Caietanus. Quia ergo pluralitas conceptuum, quos in via de Deo formamus, prouenit ex debilitate, & imperfecto modo concipiendi intellectus nostri, plane id diuinae simplicitati non derogat. Neque vero haec argumentatio est legitima, attributorum formamus distinctos conceptus: ergo attributa sunt res aut rationes formales ex natura rei distinctae. Sicut neque haec est legitima: cernitur diuersitas in effectibus; ergo etiam in causa a qua emanant: quippe cum a causa superioris ordinis emanare possint effectus inter se diuersi, qui in causa vnite continentur. Omnibus ergo conceptibus, quos in hac vita de Deo effingimus, responderet vna simplicissima res per eos omnes multipliciter & imperfecte representata, vt hoc loco in responso ad secundum Diuum Thomae docet. Per haec tamen non negamus, beatos posse formare distinctos in proprio genere abstractiuos conceptus diuersorum attributorum per comparationem ad diuersas creaturas: non secus ac in via eos formare solebant. Quare & inter sese mutuo de diuersis Dei attributis colloqui varios conceptus exprimendo, & de eisdem attributis Deum ipsum laudare in patria optime poterunt.

Beati formare nequeunt diuersos intuituos conceptus diuersorum attributorum.

ARTICVLVS II.

Virum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.

Nomina tertij generis dicuntur de Deo substantialiter.

V EST IO haec ex praedictis disput. 1. articuli praecedentis facili redditur. Totam vero controuersia est de nominibus tertij generis ibidem explicatis, verbi gratia de sapientia, bonitate, &c. de quibus definit D. Thomas dici de Deo substantialiter: eo quod significatum eorum formale sit de ratione essentiae diuinae, sitque in Deo substantia, & non accidens. De hac re August. 5. de Trinitate a cap. 4. & lib. 7.

ARTICVLVS III.

Virum aliquod nomen dicatur proprie de Deo.

Nomina quae dicuntur de Deo proprie, & quae non dicuntur.

R ATER nomina primi & secundi generis, quae significant relationem rationis, negationem, aut actionem aliquam ad extra, aut aliquid simile, quod denominatione extrinseca proprie denominat Deum: vt quod sit cognitus, aut dilectus a nobis: ex reliquis nominibus ipsa sola proprie dicuntur de Deo (si non quoad modum significandi, certe quoad rem significatam) quae significant perfectionem simpliciter, iuxta ea quae explicata sunt quaestione 3. artic. 7. disputat. 1. & quaestione 4. artic. 2. Ex reliquis vero, si quae dicuntur de Deo, non dicuntur proprie, sed in translaticia significatione, per metaphoram scilicet, aut alium tropum, vt quod sit agricola, ignis consumens, &c.

ARTICVLVS IV.

Virum nomina dicta de Deo sint Synonyma.

NON est quaestio de nominibus primi & secundi generis, de quibus constat non esse synonyma, cum formaliter significant diuersas relationes, negationes, aut actiones, quae

Molina in D. Thom.

ARTICVLVS V.

Virum ea, quae de Deo dicuntur & creaturis, vniuocè dicantur.

Nomina tertij generis analogicè dicuntur de Deo & creaturis.

V. hoc loco dici poterant, dicta sunt à nobis copiosè 4. Metaphysicè inter disputandum de analogia entis. Quae enim de ente communi creato & increato dicta sunt, dicenda etiam sunt de ceteris nominibus tertij generis communibus Deo & creaturis, vt de sapientia, intellectu, bonitate, &c. de quibus tantum loquitur Diuus Thomas hoc loco, asserens, neque vniuocè, neque purè æquiuocè dici de Deo & creaturis, sed analogicè. Porrò hæc analogia ad illud genus analogorum pertinent, quibus in mente responderet vnus conceptus formalis, de quibus etiam scientia & vni definitio esse potest, quæque simpliciter dicta accipiuntur pro omnibus analogicè significatis: eò quod de singulis dicantur propriè, & de nullo impropiè, siue per translationem, vt ibidem latè explicatum est. Quare non est cur hoc loco hæc de re longiorem explicationem texamus.

ARTICVLVS VI.

Virum nomina per prius dicantur de creaturis, quam de Deo.

Prima conclusio.

Nomina qua translatione dicuntur de Deo, principalitè de creaturis dicuntur.

V. sunt conclusiones huius articuli. Pior est. Nomina, quæ metaphoricè, per translationem dicuntur de Deo, vt quod sit ignis consumens, agricola, &c. dicantur principalitè de creaturis, quas propriè significant, & minùs principalitè de Deo. Idem esset dicendū de nominibus tertij generis, si de Deo dicerentur solum in sensu, quem causalem appellabit: quoniam tunc de Deo solum impropiè, & per translationem dicerentur.

Secunda conclusio.

Nomina tertij generis communia Deo & creaturis, principalitè dicuntur de Deo licet non quoad modum significandi.

Posterior conclusio est. Nomina tertij generis communia Deo & creaturis, licet de vtrique dicantur propriè, hoc est, non per translationem, principalitè tamen dicuntur de Deo, si ad rem significatam attendas, quippe quæ perfectiùs & eminentiùs & per essentia inuenitur in Deo, in creaturis verò per participationem. Si verò ad modum significandi attendas, cum conceptus, quos expriment, perfectiùs & magis propriè repræsentent res creatas, à quibus desumuntur, quam Deum, magis propriè etiam de rebus creatis, quam de Deo, affirmantur.

Analogorum vnum quòd in definitione ceterorum adhibetur.

Illud est hoc loco animaduertendum, regulam illam in principio articuli allatam: nomina analogica, quæ dicuntur de pluribus, dici de illis per respectum ad vnum, quod ponitur in definitione ceterorum, non esse vniuocè veram: sed de analogis tantum, de quibus loquitur prima conclusio, quæ significant vnum propriè, & aliud, aut alia per translationem. Vnde solum est allata ad probandam primam conclusionem. In his verò analogis de quibus loquitur secunda conclusio, quæ videlicet significant omnia sua significata propriè, non est semper verum, quod in definitione minùs principalis significati ponatur alterum significatum principale: neque enim in definitione sapientia creatæ necesse est adhibere sapientiam increatam, vt hoc loco notat Caiet. Quamuis cum huiusmodi analogata minùs principalia habitudines sint transcendentales, vt vocat, ad analogata principalia, negandū non sit, vt exactissimè co-

A gnoscantur, necessarium esse, vt tamquam terminus, quem secundum suas naturas & essentias respiciunt, cognoscatur analogatum principale. Nemo quippe exactissimè cognoscit sapientiam creatam, nisi intelligat participationem quamdam esse diuinæ, à qua emanauit, & quam secundum suam essentiam transcendentaliter respicit.

ARTICVLVS VII.

Virum nomina, quæ importanti relationem ad creaturas dicantur de Deo ex tempore.

NIMADVERTENDVM circa hunc articulum est, non solum relationes quasdam rationis ad creaturas, qualis est relatio dominij, cause, vnitatis, &c. dici de Deo ex tempore, sed etiam actiones Dei ad extra, quæ esse solent rationes fundandi eiusmodi relationes, vt creationem, iustificationem, assumptionem humanitatis, &c. huiusmodi namque actiones non sunt formaliter in Deo, sed sunt in creaturis tamquam in subiecto: denominatione verò extrinseca dicuntur de Deo, vt saepe diximus in commentariis in Aristotelem, quod etiam, cum de creatione erit sermo, repetemus.

Quæ de rebus dici poterant hoc loco, diximus latè in prædicamentum relationis, & 1. Physicorum, dum de priuatione agebamus 4. metaph. q. 3. & 5. metaph. cap. 12. q. 1. & 2. disputari verò solent ab Scholasticis vt plurimum in 1. d. 30. Illud verò adiciam, Durandum in 1. d. 30. q. 2. & 8. Gabrielem ibidem per aliquot quaestiones, Gregorium d. 28. Othamum & quosdam alios, idcirco existimare relationes illas cause, dominij, &c. quæ ex tempore de Deo dicuntur, esse in Deo relationes reales, & non rationis: quoniam credunt relationem non esse aliquid realiter, aut formaliter distinctum à rebus absolutis, sed ipsamet res absolutas quatenus per comparisonem ad aliud dominant, vt Socratem esse similem Platoni in albedine, non esse aliud, quam Socratem habere albedinem, vt Plato eam habet. Quoniam verò Platone non existere albo, Socrates nõ potest dici albus vt Plato, inde inquit, est quod ab albedine absoluta Socratis non confurgat denominatio illa relatiua comparatione Platonis, quæ antea confurgebat, non verò quod denominatio illa sit aliquid ab albedine absoluta aliquo modo distinctum. Iuxta hanc ergo sententiam ab absolutis relationibus realibus, quæ ex æternitate sunt in Deo, potest ex tempore confurgere denominatio relatiua comparatione creaturarum, quæ incipiunt esse ex tempore, sine aliqua relatione reali aut rationis quæ sit res ab absoluta aliquo modo ex natura rei distincta.

Hæc tamen opinio aperte est contra Aristotelem distinguentem relationem vt distinctum genus ex natura rei ab absolutis, cuius esse atque essentia sit ad aliud se habere. Præterea paternitas in diuinis, à qua omnis paternitas, iuxta dictum Pauli ad Ephes. 3. nominatur, est ratio formalis respectiua, & non absoluta: ergo etiam paternitas creatæ, quæ diuinam imitatur, erit respectiua. Breuitatis gratia mitto impugnationes alias huius sententia.

Quod si quis obiiciat, Deus realiter est Dominus creaturarum: ergo non dicitur Dominus à relatione rationis. Dicendum est, realiter esse Dominum, tam quo ad fundamentum, nempe potentiam ad creandum, quam quo ad rationem fundandi, creationem videlicet ipsam, qua re ipsa habere dicitur creaturæ.

Actiones Dei ad extra, quæ sequuntur relationes dominij, cause, vnitatis, &c. denominatione extrinseca dicuntur de Deo ex tempore.

Relatio ex natura rei distinguuntur à rationibus absolutis.

Dominus creaturarum dicitur Deus realiter, cum dominij relatio sit in eo rationis.

creaturas actu: non verò quo ad relationem rationis, qua formaliter denominatur Dominus, hac quippe non habet esse reale, sed rationis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum hoc nomen, Deus, sit nomen naturae.

Deus seu quis graecè uale dicitur & est nomen natura.

ONCLUSIO est huius articuli. Licet nomen, Deus, quod Graecè Θεός dicitur, ab aliqua ipsius operatione sit impositum, nempe (vt Damascenus 1. lib. fidei Orthodoxae ca. 1. 2. ait) uel à beatitudine, quod est curare, & disponere uniuersa, eorumque habere prouidentiam, uel à uirtute, quod est urere, quasi ignis sit malitiam omnem consumens, uel à beatitudine, quod est intrinsece omnia, non tamen est nomen operationis, sed naturae diuinae, ut art. 1. latius explicatum est. Aliud namque est id à quo imponitur nomen, ut lapis, à laedendo pedem, & aliud ad quod significandum imponitur. Quia uerò illa omnia, à quibus sub distinctione nomen, Θεός, à Damasceno dicitur esse impositum, ad diuinam spectat prouidentiam, ait D. Thomas absolute dicendum esse, impositum fuisse à diuina prouidentia: id quod Dionysius 1. 2. cap. de diuinis nominibus, Clemens Alexandrinus ad finem 1. lib. Stromatum, & alij affirmant.

ARTICVLVS IX.

Vtrum hoc nomen, Deus, sit communicabile.

Deus uniuersale non est, nisi quod ad modum significandi.

IRCA hunc articulum animaduertendum est, nullam naturam, quae neque diuina potentia esse potest in multis, posse esse uniuersalem, si absolute ac simpliciter loquendum sit, ut ad Porphyrium cap. de specie quaest. 3. explicatum est. Quod si aliqua apprehendatur, aut significetur ad modum uniuersalium, propterea quod non concipiatur, ut est in se, ut significari uideatur natura diuina hoc nomine, Deus, poterit quidem dici uniuersalis, at non simpliciter, sed secundum quid, & cum conditione diminuente, nempe, quoad modum quo significatur, ita ut sensus sit, significatur ad modum rerum uniuersalium, non tamen est uniuersalis. Illud etiam animaduertendum est, hoc nomen, Deus, communicabile esse tribus suppositis diuinis, quae tamen non sunt multa secundum hoc nomen, Deus, sed sunt unus tantum numero Deus. Quia tamen D. Thomas nondum peruenit ad tractatum gloriosissimae Trinitatis, silentio praetermisit hanc communicabilitatem, solumque est loquutus de communicabilitate multis, quae sunt multa secundum nomen eius rei, quae illis dicitur esse communis, quae plane communicabilitas necessaria est, ut aliquid sit simpliciter uniuersale. Porro, ut de fide est, nomen, Deus, incommunicabile esse in sensu explicato, ut constat ex illo Sapientiae 14. Incommunicabile nomen, lignis & lapidibus imposuerunt: ita de fide est, per similitudinem aliquam cum Deo atque adeo improprie, & per translationem, communicabile esse multis, iuxta illud Psalm. 81.

Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes.

Molina in D. Thom.

ARTICVLVS X.

Vtrum hoc nomen, Deus, uniuocè dicatur de Deo per participationem, & secundum naturam, & secundum opinionem.

RO intelligentia huius articuli, notandum est, idola gentium, falsosque Deos, duobus modis appellari Deos. Altero falso ab iis ipsis, à quibus coluntur, & habentur ut Dij, qui incommunicabile nomen Dei in sua propria significatione falso tribuunt huiusmodi rebus. Sumpto autem hoc modo uocabulo, non est aequiuocum, ex falsa hominum opinione attributum illis, qui natura non sunt Dij: non secus ac si dicas, lapidem esse animal, nomen animal uniuocè sumitur, at falso tribuitur lapidi. Altero autem modo, idola gentium, falsique Dij, uerè à nobis, & ab Scriptura sacra appellantur Dij, cum addito tamquam, Dij gentium, aut dij eorum, ut cum Scriptura dicit Plal. 97. omnes Dij gentium damonia: aut Deuter. 32. non est Deus noster, ut Dij eorum: in quibus propositionibus nomen, Deus, sumitur in impropria significatione pro iis qui reputantur Dij: sicut nomen, homo, sumitur in significatione impropria ad significandum hominem pictum. Quare sicut, pictum additum homini, est particula diminuens, & denotat sumi in impropria significatione: ita particula, gentium, aut eorum, addita uocabulo, Deus, est diminuens, & denotat sumi in impropria significatione, pro Diis qui à gentibus reputantur tales, & non sunt. Sumpto ergo uocabulo Deus, ut & proprie dicitur de eo, qui uerè est Deus per naturam, & improprie dicitur tam de eo, qui est Deus per similitudinem, quam de eo, qui est Deus iuxta existimationem & opinionem gentium: merito ait Diuus Thomas hoc loco, neque esse uniuocum ad illa tria significata, neque pure aequiuocum, sed analogum per attributionem ad uerum Deum.

Deus in qua significatione analogica tribuitur falsis diis, & in qua uniuocè, sed falso.

ARTICVLVS XI.

Vtrum hoc nomen, qui est, sit maxime nomen Dei proprium.

BI Exodi 3. in editione uulgata quaerenti Moyse, si dixerim tibi, quod est nomen eius? quid dicam eis? Respondetur, Ego sum qui sum. Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad uos, in textu Hebraeo habetur. אלהים אשר יהיה אלהים. Ezechielus dicitur, Ezechielus ascher echieh cho thomar libne Israhel. Echieh sibelachani elechem, id est, Ero, qui ero, qui erit, misit me ad uos. Praetermissis uerò alijs expositionibus eius loci, communior & consonantior antecessentibus & consequentibus, atque expositioni Sanctorum est, eo in loco poni futurum pro praesenti, quod frequens esse in idiomate Hebraeo apertis locis Scripturae sacrae probat inter alios Lippomanus in sua catena in eundem locum Exodi 3. Quare optimo iure, non solum interpres editionis uulgatae uertit in praesenti, sum, qui sum. Qui est misit me ad uos, sed etiam ante eum uertit eodem modo Septuaginta iuxta Graecum idioma.

Nomen, qui est, dictum per antonomasiam, ita ut significet, qui est per essentiam, atque à se ipso, ac proinde qui neque esse caepit, neque desinet, neque est in eo praeteritum aut futurum, neque uicissitudo.

Nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei.

firudo, aut vlla mutatio, sed esse æternam, totum simul, fons, & origo totius esse, quod quacumque ratione esse possit, vnitè atque eminenter illud in se continens, est maximè proprium nomen Dei, ita explicans diuinam essentiam, fundamentum attributorum diuinorum, vt nullum aliud nomen eam nobis nec intimiùs, nec meliùs manifestet. Cum enim nomen, *Deus*, à diuina prouidentia, vel ab aliquo alio impositum ad significandam diuinam essentiam in se ipsa, quæcumque tadem illa sit, à genibus accommodatum esset iis rebus, quæ natura non sunt Diij, petiuit Moyses à Deo nomen, quo filiis Israël innotesceret naturæ diuinæ excellentia supra eos, qui natura non sunt Diij. Cui satisfecit Deus, dicens: *Sum qui sum. Sic dices filiis Israël, qui est, per excellentiam scilicet, seu antonomasiam, misit me ad vos.*

Notandum tamen est hoc loco, vbi Exodi 6. in editioe vulgata habetur: *Ego Dominus, qui apparui Abraham, Isaac, & Iacob in Deo omnipotente, & nomen meum Adonai non indicavi eis*, in textu Hebræo non haberi אֲדֹנָי Adonai, quod significat idem quod Dominus, sed haberi אֲנִי quod Græcè dicitur Tetragrammaton, hoc est, quatuor literarum: si nãque ab eo demas vocales, quarum rationem nō habent Hebræi, in eo inuenies quatuor tantum literas consonantes. Interpres ergo latinus transferens nomen Adonai, secutus est morem Hebræorum, qui, ob illius nominis sanctitatem putabant nefas ab alio, quàm à summo sacerdote in quibusdam benedictionibus proferri, sed vbiicumque illud scriptum reperiebant, loco illius proferebant, Adonai.

De nomine אֲנִי, & de expositione illius loci Exo. 6. sunt variae Doctorum sententiæ, quas videre est inter alios apud Abulensem Exodi 6. quaest. 1. & apud Lippomanum Exodi 3. & 6. Quæ verior videtur, ea est, quæ hi duo citati auctores cū alijs nonnullis sequuntur: nepe nomen אֲנִי, idem significare quod, *qui sum*, deducique à verbo אֲנִי *haiab*, est, substantiuo, vt rectè ostendit Lippomanus, atque sensum illius loci esse: *Apparui Abraham, Isaac, & Iacob in Deo omnipotente*, quoniam cum loquebar ad eos dicebam, *ego Dominus Deus omnipotens*, vt ex multis locis Geneseos constat: & nomen meum, אֲנִי, non indicaui eis, id est, non dixi eis nomen meum esse, *qui est*, vt dixi tibi, tradens tibi non solum nominis, sed etiam rei per nomen significata clariorem notitiam, quàm vniquam tradiderim prificis illis Patribus. Etenim ex libro Exodi, & ex sequentibus libris Pentateuchi constat, illustriores atque excellentiores reuelationes Dei factas fuisse Moysi, quàm antiquioribus Patribus fuerint vniquam factæ: id quod & Patres affirmant. Notitia namque Dei per incrementa temporum creuit in Ecclesia, ita vt maior fuerit tempore legis Mosaicæ, quàm tempore legis naturalis, & multò maior in lege gratiæ, quàm in lege Mosaicæ & naturali, vt D. Gregorius hōm, 6. in Ezechielem affirmat.

ARTICVLVS XII.

Virum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.

QUOD ad propositionem affirmantem non identicam ac veram, satis sit pluralitas conceptuum formalium, quorum vnus tribuatur alteri, cum identitate eorum, quæ per eos significantur: de Deo autem mente formare possimus distinctos conceptus eorum, quæ in

eo sunt formaliter, vt ex dictis in superioribus patet: atque in Deo summa sit identitas earum rerum, quæ eiusmodi conceptibus significantur: sit planè, vt de Deo formare possimus veras propositiones affirmantes, quæ identicæ non sint, quod attinet ad nomina terij generis, de quibus articulo 1. dictum est. Atque hoc est, quod Diuus Thomas in hoc articulo docet. Quod verò attinet ad nomina primi & secundi generis, quæ de Deo prædicatione non essentiali dicuntur, notum est posse fieri propositiones non identicæ veras, in quibus huiusmodi nomina Deo tribuantur.

QUESTIO XIV.

QUOD ad initium questionis duodecimæ dicta sunt, huc vsque disseruit D. Thomas de iis quæ ad diuinam naturam, illiùtque vnitatem spectant: deinceps verò disputat de potentiis essentiæ actibusque earum ad intra, incipitque ab intellectu. Quoniam verò explicata scientia, actiue diuini intellectus, nihil erat quod de potentia ipsa diceretur, hac quaest. 14. disserit de scientia diuina.

ARTICVLVS I.

Virum in Deo sit scientia.

CONCLUSIO hæc est. In Deo est scientia. Verum cum ea, quæ Deo cum creaturis sunt communia, Deo conueniant seclusis imperfectionibus omnibus creaturarum, non est credendum in Deo esse scientiã quoad habitum, sed tantum quoad actum: habitus namque ex actibus generantur, adiumentoque sunt potentiis, vt præptius, & meliùs operentur: quæ Deo conuenire nulla ratione possunt. Nec itè putandum est Dei scientiam aliquo modo rationem effectus habere: id enim Deo repugnat. Quo fit, vt scientia in Deo accidens non sit, sed substantia, vt in sequentibus ostendetur: neque ex notitiis principiorum esse per discursum comparatam, sed esse vnicum simplicissimum intuitum, rationes scientiæ, sapientiæ, intellectus, prudentiæ, atque artis in se vnitè complectentem: perfectissimum quidem quoad euidenciam, & certitudinem, carentem tamen omnino imperfectionibus omnibus, quas eiusmodi cognitiones in nobis, atque in Angelis habere solent.

Conclusio proposita de fide est, vt ex illo ad Romanos 11. *O altitudo diuinarum sapientiæ, & scientiæ Dei*, atque ex compluribus alijs sacre Scripturæ locis constat. Est etiam communis Philosophorum: Imò, & nomen ipsum Dei, ab intuendo, prouidentiaque circa res creatas est impositum, vt q. præcedente art. 8. cum Damasceno, Clemente Alexandrino, ac Dionysio, explicatum est.

Rationibus verò naturalibus à posteriori ex iis, quæ facta sunt, demonstrata à nobis est apertissime conclusio q. 2. art. 3. inter probandum priorem partem vltimæ consequentiæ rationis secundæ eo loco propositæ, & latius ratione 4. Hanc præterea rationem addit Durandus in 1. d. 35. q. 1. quæ in iis, quas loco citato tradidimus, virtute continetur. Primæ causæ conuenit nobilissimus modus agendi: nobilissimus autem modus agendi est per intellectum & voluntatem: cum ergo Deus sit prima causa, aget per cognitionem atque imperiū suæ voluntatis, ac prouide in eo cognitio intellectus, seu scientia constitui necessariò debet. Maior ex eo est manifesta, quia à prima causa derivatur omnis perfectio in reliqua agentia

Scientia est in Deo quo ad actum, sapientia, intellectus, prudentia ac artis rationem habens.